GPH S3 01 (M/P)

ভাৰতীয় দৰ্শন ১

তৃতীয় ষান্মসিক

দৰ্শন

খণ্ড ঃ ২

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপক(অবসৰপ্ৰাপ্ত) শিৱনাথ শর্মা, দর্শন বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

অধ্যাপক সৌৰভপ্ৰাণ গোস্বামী, দর্শন বিভাগ, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

শ্রীপ্রদীপ খাটনিয়াৰ, সহযোগী অধ্যাপক, দর্শন বিভাগ, কটন কলেজ

সমন্বয়ৰক্ষী

ড° ভাস্কৰ ভট্টাচার্য্য, সহকাৰী অধ্যাপক, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

ড° তেজসা কলিতা, সহকাৰী অধ্যাপিকা, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য	ভাষান্তৰকাৰী
৮,৯	কবিতা দলৈ, প্রাগজ্যোতিষ কলেজ	মাইনু দেৰী বৰুৱা
১০,১১	ড° শকুন্তলা বৰা,গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়	মাইনু দেৰী বৰুৱা
১২	ড° ভাস্কৰ ভট্টাচার্য্য	ড°নমিতা দাস
১৩,১৪	মিনাক্ষী শর্মা পাঠক	মাইনু দেৰী বৰুৱা
১৫	ড° ভাস্কৰ ভট্টাচার্য্য	মাইনু দেৰী বৰুৱা

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু সম্পাদনা ঃ ড°অঞ্জনা নেওগ (অবসৰপ্ৰাপ্ত),প্রাগজ্যোতিষ মহাবিদ্যালয়

ড° নীলিমা গোস্বামী(অবসৰপ্ৰাপ্ত), আর্য্যবিদ্যাপীঠ কলেজ

ড° যুথিকা দাস(অবসৰপ্ৰাপ্ত), সন্দিকৈ ছোৱালী মহাবিদ্যালয়

ভাষা সম্পাদনা ঃ ড° ৰেখাৰাণী দেৰী, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ড° ভাস্কৰ ভট্টাচার্য্য, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

ড° তেজসা কলিতা, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

মে' ২০১৮

© কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দ্বাৰা সর্বস্বত্ব সংৰক্ষিত,

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ লিখিত অনুমতি অবিহনে গ্রন্থস্বত্ব জাননীৰ দ্বাৰা সুৰক্ষিত এই মুদ্রণ বা ইয়াৰ যিকোনো অংশ প্রতিলিপিকৰণ, স্কেনিং, বাণীবদ্ধকৰণ তথা তথ্য সংৰক্ষণ নাইবা পুনৰুদ্ধাৰ পদ্ধতিৰ লগতে বর্তমানে জ্ঞাত বা ভৱিষ্যতে উদ্ভাৱন-সম্ভৱ যিকোনো বৈদ্যুতিক, ডিজিটেল বা যান্ত্রিক উপায়েৰে প্রকাশ, প্রেৰণ, হস্তান্তৰ বা সংৰক্ষণ কৰিব নোৱাৰিব।

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা **নতুন দিল্লীৰ দূৰ শিক্ষা পৰিষদৰ** ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ

হাউচ্‌ফেড কমপ্লেক্স, দিচপুৰ, গুৱাহাটী - ৭৮১০০৬

Web : www.kkhsou.in

খণ্ড পৰিচয় ২

এই খণ্ডটিত সাঁতটা অধ্যায় সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে।

অষ্টম অধ্যায়টো হ'লঃ **'বৌদ্ধ দর্শন ঃ ক্ষণিকবাদ'।** এই অধ্যায়ত থকা বিষয় সমুহ হ'ল- বৌদ্ধদর্শনৰ সাধাৰণ ধাৰণা, প্রতীত্যসমুৎপাদবাদ, ক্ষণিকবাদৰ ধাৰণা, ক্ষণিকবাদৰ সমালোচনা, আৰু অনাত্মাবাদৰ চমু আভাস।

নৱম অধ্যায় হ'ল ঃ **'বৌদ্ধ দর্শন ঃ নির্বাণৰ ধাৰণা'** । এই অধ্যায়ত থকা বিষয় সমুহ হ'ল- বৌদ্ধদর্শনৰ ওপৰত এক চমু আলোকপাত, চাৰি আর্য্যসত্যৰ ধাৰণা, **১ম** আর্য্যসত্য, **২য়** আর্য্যসত্য, **৩য়** আর্য্যসত্য, **৪র্থ** আর্য্যসত্য, আৰু নির্বানৰ ধাৰণা।

দশম অধ্যায় হ'ল ঃ **'বৌদ্ধদর্শনৰ বস্তুবাদী বা বাস্তৱবাদী সম্প্রদায়সমূহঃ বৈভাষিক, সৌত্রান্তিক'** । এই অধ্যায়ত থকা বিষয় সমুহ হ'ল- সর্বস্তিবাদ নাইবা বৈভাষিক, ধর্ম মতবাদ, 'সকলো অস্তিত্বশীল' মতবাদ, অনাত্মাবাদ, সৌত্রান্তিক, ক্ষনিকবাদ, স্কন্ধমাত্র, আৰু নির্বাণ।

একাদশ অধ্যায় হ'ল ঃ **'বৌদ্ধ দর্শনৰ ভাৱবাদী বা আদর্শবাদী শাখাসমূহঃ মাধ্যমিক আৰু যোগাচাৰ'** । এই অধ্যায়ত থকা বিষয় সমুহ হ'ল- মাধ্যমিক বা শূন্যবাদ ঃ নার্গাজুন, বাহ্যিক জগতৰ অসত্যতা, পৰম সত্য বা পৰম সত্ত্বা, যোগাচাৰ, কেৱল ধাৰণাৰ অস্তিত্ব (বিজ্ঞপ্তিমাত্র), সঞ্চিত বিবেচনাশক্তি বা বোধ, আৰু স্বভাৱৰ তিনিটা প্রকাৰ।

দ্বাদশ অধ্যায় হ'ল ঃ **'জৈন দর্শন ঃ স্যাৎবাদ সম্পর্কীয় মতবাদ'** । এই অধ্যায়ত থকা বিষয় সমুহ হ'ল- জৈন দর্শনৰ চমু পৰিচয়, জৈন দর্শনৰ জ্ঞানবিজ্ঞান, জৈন দর্শনৰ অধিবিদ্যা, স্যাৎবাদ বা "সপ্তভংগী নয়", আৰু স্যাৎবাদৰ সমালোচনা।

ত্রয়োদশ অধ্যায় হ'ল ঃ **'জৈন দর্শন ঃ অনেকান্তবাদ'।** এই অধ্যায়ত থকা বিষয় সমুহ হ'ল- অনেকান্তবাদৰ অভিধানিক অর্থ, অনেকান্তবাদৰ সন্দর্ভত পৰিবর্তনৰ ব্যাখ্যা, এটা বস্তুৰ সদর্থক আৰু নঞার্থক বৈশিষ্ট্যৰ ব্যাখ্যা, এটা বাস্তৱ উদাহৰনেৰে সৈতে অনেকান্তবাদৰ বোধ, আৰু একান্তবাদ।

চর্তুদশ অধ্যায় হ'ল ঃ **'জৈন অধিবিদ্যা বা জৈন পৰাবিদ্যা'।** এই অধ্যায়ত থকা বিষয় সমুহ হ'ল- জৈন পৰাবিদ্যা কি? জৈন দর্শনত দুটা গুৰুত্বপূর্ণ ধাৰণা, দ্রব্য, আত্মা বা জীৱ, আৰু আজীৱ।

পঞ্চদশ অধ্যায় হ'ল ঃ **'ন্যায় ঃ প্রমাৰ ধাৰণা'।** এই অধ্যায়ত অর্ন্তভুক্ত বিষয় সমুহ হ'ল- প্রমাৰ সংজ্ঞা, ন্যায় ঃ জ্ঞানৰ উৎসসমূহ, প্রত্যক্ষ, অনুমান, উপমান, আৰু শব্দ বা আপ্তবাক্য।

এই পাঠ্যবিষয়টি অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ লগে লগে সোঁ তথা বাওঁফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰে মূল পাঠত উল্লেখ থকা দৰকাৰী ধাৰণাসমূহ সৰল অর্থত বুজি পোৱাত সহায় কৰিব। **'জানি থোৱা ভাল'** বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূর্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। আকৌ, প্রতিটো শাখাৰ অধ্যয়নৰ অন্তত **'অগ্রগতি নিৰীক্ষণ'** যোগে আগবঢ়োৱা প্রশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্রগতি সম্পর্কে স্বপৰীক্ষণৰ সুবিধা প্রদান কৰিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্রশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া **'অগ্রগতিৰ খতিয়ান'**ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে **'অধিক জানিবলৈ'** শিতানত উল্লেখ থকা গ্রন্থসমূহ সাৰথিস্বৰূপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত কেইটিমান 'আৰ্হি প্রশ্ন' তুলি দিয়া হৈছে। শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্রসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেই কেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্রস্তুত কৰা হৈছে। আপোনালোকে বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেই কেইখন অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

বিষয়সূচী

মুঠ নম্বৰ- ১০০ পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ৮ ঃ বৌদ্ধ দর্শন ঃ ক্ষণিকবাদ ৯৩-১০২

বৌদ্ধদর্শনৰ সাধাৰণ ধাৰণা, প্রতীত্যসমুৎপাদবাদ,
ক্ষণিকবাদৰ ধাৰণা, ক্ষণিকবাদৰ সমালোচনা,
অনাত্মাবাদৰ চমু আভাস

অধ্যায় ৯ ঃ বৌদ্ধ দর্শন ঃ নির্বাণৰ ধাৰণা ১০৩-১১৩

বৌদ্ধদর্শনৰ ওপৰত এক চমু আলোকপাত,
চাৰি আর্য্যসত্যৰ ধাৰণা, ১ম আর্য্যসত্য, ২য় আর্য্যসত্য,
৩য় আর্য্যসত্য, ৪র্থ আর্য্যসত্য, নির্বানৰ ধাৰণা

অধ্যায় ১০ ঃ বৌদ্ধদর্শনৰ বস্তুবাদী বা বাস্তৱবাদী সম্প্রদায়সমূহঃ বৈভাষিক, সৌত্রান্তিক ১১৪-১২৭

সর্বস্তিবাদ নাইবা বৈভাষিক, ধর্ম মতবাদ, 'সকলো অস্তিত্বশীল' মতবাদ, অনাত্মাবাদ,
সৌত্রান্তিক, ক্ষনিকবাদ, স্কন্ধমাত্র, নির্বাণ

অধ্যায় ১১ ঃ বৌদ্ধ দর্শনৰ ভাৱবাদী বা আদর্শবাদী শাখাসমূহঃ মাধ্যমিক আৰু যোগাচাৰ ১২৮-১৩৯

মাধ্যমিক বা শূন্যবাদ ঃ নার্গাজুন, বাহ্যিক জগতৰ অসত্যতা,
পৰম সত্য বা পৰম সত্ত্বা,যোগাচাৰ, কেৱল ধাৰণাৰ অস্তিত্ব (বিজ্ঞপ্তিমাত্র),
সঞ্চিত বিবেচনাশক্তি বা বোধ, স্বভাৱৰ তিনিটা প্রকাৰ

অধ্যায় ১২ ঃ জৈন দর্শন ঃ স্যাৎবাদ সম্পর্কীয় মতবাদ ১৪০-১৪৯

জৈন দর্শনৰ চমু পৰিচয়, জৈন দর্শনৰ জ্ঞানবিজ্ঞান, জৈন দর্শনৰ অধিবিদ্যা,
স্যাৎবাদ বা "সপ্তভংগী নয়", স্যাৎবাদৰ সমালোচনা

অধ্যায় ১৩ ঃ জৈন দর্শন ঃ অনেকান্তবাদ ১৫০-১৫৪

অনেকার্ন্তবাদৰ অভিধানিক অর্থ, অনেকান্তবাদৰ সন্দর্ভত পৰিবর্তনৰ ব্যাখ্যা,
এটা বস্তুৰ সদর্থক আৰু নঞার্থক বৈশিষ্ট্যৰ ব্যাখ্যা,
এটা বাস্তৱ উদাহৰনেৰে সৈতে অনেকান্তবাদৰ বোধ, ¯একান্তবাদ

অধ্যায় ১৪ ঃ জৈন অধিবিদ্যা বা জৈন পৰাবিদ্যা ১৫৯-১৬৯

জৈন পৰাবিদ্যা কি? জৈন দর্শনত দুটা গুৰুত্বপূর্ণ ধাৰণা, দ্রব্য, আত্মা বা জীৱ,আজীৱ

অধ্যায় ১৫ ঃ ন্যায় ঃ প্রমাৰ ধাৰণাপ্রমাৰ সংজ্ঞা, ন্যায় ১৭০-১৮০

জ্ঞানৰ উৎসসমূহ, প্রত্যক্ষ, অনুমান, উপমান, শব্দ বা আপ্তবাক্য